

Dotters

Josie Dubbeldam

Elk jaar verheug ik me weer op de tijd dat de dotterbloemen bloeien. Wat maakt dat nou tot zo'n emotioneel moment? Zou het zijn omdat de goudgele pracht van de bloeiende dotters zo mooi in het water reflecteert, is het omdat ze bloeien als de winter echt voorbij is of omdat de kleur je zo tegemoet knalt?

Honderd jaar geleden liepen de kinderen van Amsterdam in april vanuit de Jordaan met honderden tegelijk naar de Amstelveenseweg om daar in de boezemlanden van de Nieuwe Meer dotterbloemen te plukken. Het zag daar zo geel van de dotterbloemen dat het wel koolzaadvelden leken.

Met armen vol dotters keerden ze terug. Ze probeerden ze dan onderweg te verkopen of verloren de bloemen al spelend in het Vondelpark. De weg in het Vondelpark lag dan bezaaid met de mooie goudgele bloemen. Thuisgekomen zetten ze het restant voor het raam in vazen en potten. Ik probeer me het voor te stellen: al die nauwe straatjes en dan voor de ramen het uitbundige geel van die dotterbloemen.

De Levende Natuur

De liefde voor de dotterbloem vind je ook terug in de vele jaargangen van het tijdschrift De Levende Natuur. Lezers meldden regelmatig dat er weer een dotterbloem op een

Bloeiende dotterbloem (*Caltha palustris*)
(foto: Machreld Klees)

Afbeelding uit De Levende Natuur, 1907.
(Tek: Godefroy Jr.)

't Is een vroolijk gezicht, die zonnige, gouden velden, bezaaid met plukkende kinderen, wier vroolijk geroep zich vermengt met het onafgebroken gejubel der leeuwerikken hoog in de lucht, en al worden er ook duizenden Dotterbloemen geplukt, er blijven er altijd nog tienduizenden over. Alleen is 't jammer, dat ge er later in 't Vondelpark zooveel van terug vindt, vertrapt op den grond liggend; daar zijn de bloemen te mooi voor. Is 't wonder, dat verscheiden mijner kennissen: wien ik mijn Dotterbloem liet zien, zich er over verbaasden, dat in Nederland zulke mooie planten in 't wild voorkomen? En hoe mooi zouden de vijvers in parken eruit zien, als ze omzoomd werden door Dotterbloemen. Ze zijn zoo uiterst gewillig en bloeien vaak zelfs twee maal in 't jaar.

H.C. Delsman (Uit: De Levende Natuur)

Verhalen uit de tijd dat dotters nog gewoon waren ervaringen met zaaïen en vermeerderen

ongewone tijd staat te bloeien, een soort fenolijn avant la lettre.

Verder doet H.C. Delsman in 1903 verslag van zijn experimenten. Hij graaft verschillende keren dotters uit als hij op excursie is, stopt ze in zijn botaniseertrommel en bestudeert thuis hoe de plant zich ontwikkelt. Van dat ontwikkelingsproces maakt hij tekeningen.

Thijsse beschrijft in een postuum verschenen artikel uit 1947 dat hij de plant in volle bloei afsnijdt om te kijken wat er gebeurt. Hij neemt waar dat de dotters drie weken later alweer opnieuw staan te bloeien. (DLN 9 1904 en DLN 50 1947) Ook doen beiden verslag van de vele kinderen die dotterbloemen plukken.

Thijsse had in de jaren veertig niet kunnen bevroeden dat de dotterbloemen zo in aantal achteruit zouden gaan. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn overbemesting en ontwatering. Dotterbloemen zijn weliswaar planten van voedselrijke bodem maar kunnen slecht tegen te veel fosfaat en stikstof (en tegen zout). Verder wordt het land tegenwoordig zo goed bemalen dat het bijna nooit meer blank komt te staan. Hierdoor kunnen de zaden niet meer tijdens een flinke regenbui het land op drijven, waardoor ze zich minder goed uitzaaien. Andere oorzaken van de achteruitgang zijn: bagger op de kant laten liggen, gras

langs de oever klepelmaaïen, te ruig baggeren.

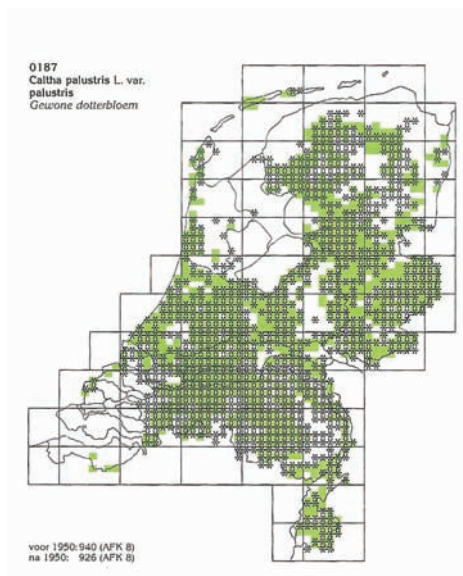
Zeker, de dotterbloem is nog steeds vrij algemeen, maar het aantal is wel drastisch teruggelopen. Henk van Halm constateert dat ze in de jaren negentig nog wel langs polderslootjes stonden maar nu nauwelijks meer. (Trouw 31 maart 2004)

Experimenteren

In de voetsporen van Delsman en Thijsse besloot ik in 2009 de dotter flink aandacht te gaan geven. Ik wilde er net als zij mee gaan experimenteren. Misschien kan de dotter weer wat meer terugkomen in Amsterdam en omgeving? In december 2008 maakte ik Nico Jansen van de Stichting “de Oeverlanden blijven” ook enthousiast voor de dotters. Afgelopen jaar sloeg hij ook aan het experimenteren. We hebben in de

En die Dotters zijn onuitroeibaar. Ik heb daar, ook alweer met het oog op die plukweide wel proeven over genomen. Van een pol die 22 April in vollen bloei stond heb ik alle bloeistengels afgesneden, een paar bladeren laten staan. Onmiddellijk ging de plant nieuwe stengels vormen en binnen drie weken stond hij weer in vollen bloei alsof er niets was gebeurd. Nu nog eens alles afgesneden en alweer groeide hij opnieuw, maar bracht het niet tot bloeien, maar ziet er nu, in het najaar, precies zoo uit als de andere pollen, die niet beproefd waren. Zoo's Dotterveld is niet dood te plukken.

Thijsse,
De Levende Natuur 1947

Verspreidingskaart dotterbloem. Groen is voorkomen in 1950, ster is verspreiding in 1989. Hoewel niet recent, is de grote lijn van de verspreiding duidelijk. Niet op zee-klei en niet op droge gronden. (Uit: Atlas van de Nederlandse Flora deel 3.)

Electronenmicroscopie-foto van dotterbloemzaad. Boven: zaad, linksonder lengtedoorsnede zaad, rechts drijfweefsel. (foto: Universiteit van Amsterdam, uit 'Verspreiding van zaden' KNNV Uitgeverij)

Ik heb de op deze wijze gescheurde planten langs de grote vijver van de heemtuin, die ons tuinpark rijk is, gezet. Alle stekken sloegen aan en in april stonden de planten al prachtig te bloeien. Omdat je met scheuren maar een beperkt aantal planten kan kweken en ook nog eens een mooie volwassen pol kwijtraakt, ben ik ook gaan zaaien.

Zaaien

Dotterbloemen hebben een sterke relatie met water. Het liefste staan de planten zo drassig mogelijk. Zelfs de verspreiding van het zaad vindt plaats tijdens een regenbui. De kerkvruchten van de dotter gaan pas helemaal open als er regendruppels in vallen. Het zaad wordt er dan uitgespetterd en komt in het water of tenminste in een natte omgeving terecht.

Ook het zaad zelf kan niet zonder water. Je kunt het zaad niet lang droog bewaren, de kiemkracht loopt dan snel terug en na een jaar is het zaad waardeloos.

Vers zaad van dotters (foto: Nico Jansen)

loop van het jaar zaailingen uitwisseld. Grappige bijkomstigheid is dat het verhaal over de dotterplukkende kinderen in hetzelfde gebied speelde.

Scheuren en spoelen

Gelukkig heb ik zeven jaar geleden dotterbloemen geplant langs de oever van een slootje bij de ingang van ons volkstuinpark. Ieder voorjaar blijkt dat de dotterbloempollen nog groter geworden zijn dan het voorafgaande jaar, ondanks dat de dotters daar in de zomermaanden behoorlijk overgroeid raken met andere oeverplanten. Voldoende planten dus om eens wat te proberen. In februari heb ik een grote pol uit-

gespit. Daarna spoelde ik in een bak water zo veel mogelijk de aarde tussen de wortels uit door de kluit flink heen en weer te schudden. Zonder aarde komt er meer ruimte tussen de wortels en wordt het veel makkelijker om de verschillende plantjes voorzichtig uit elkaar te trekken. Op deze manier hoefde ik bijna geen wortels te beschadigen en hield ik dertig mooie kleine planten over. Het is een werkje dat je in de maand februari behoorlijk koude handen oplevert. Als je daar geen zin in hebt, kun je het opsplitsen ook in juni doen, na de bloei. Overigens hoeft het uitspoelen van de grond niet in een bak, het kan ook onder de kraan.

Gezaaide dotters worden opgekweekt (foto: Josie Dubbeldam)

Zaaitips

Zaai liefst met vers zaad. Ingedroogd zaad heeft een koudeperiode (winter) nodig.

Zaad van een jaar oud heeft z'n kiemkracht verloren.

Potgrond is goed bruikbaar, de grond moet permanent nat blijven.

Pas op voor slakken.

Geef de jonge planten een lichte plaats.

Planten over? Deel ze uit!

Scheurtips

Scheuren kan in februari en na de bloei.

Spoel de aarde zo goed mogelijk tussen de wortels uit, dat voorkomt wortelbeschadiging bij het losmaken.

Plant de gescheurde delen direct weer uit.

In het stompe deel van het zaad zitten cellen met daartussen luchtkamers. Die ruimtes zijn ontstaan uit de zaadnerf en het vaatmerk. Dankzij de luchtkamers, het 'zwemvest', heeft het zaad voldoende drijvend vermogen om wel vier weken rond te kunnen dobberen. Zo kan het zaad zich ook verder verspreiden.

Je kunt dotters het beste zaaïen als het zaad nog vers is en niet ingedroogd. Ingedroogd zaad kun je wel zaaïen, maar dan moet het eerst een koudeperiode ondergaan voordat het ontkiemt. Als je vers zaad wilt oogsten, moet je je dotters scherp in de gaten houden want voor je het weet is je oogst de sloot in gespoeld. Nico heeft bijgehouden wanneer het eerste zaad rijp was, dat was op 21 mei. De zaden zijn de eerste dagen groen tot lichtbruin maar kleuren al na een paar dagen donkerbruin. Hij heeft een foto van het zaad gemaakt. Duidelijk is te zien dat een gedeelte van het zaad wat lichter gekleurd is. Dat is het opgezwollen vaatmerk dat als zwemvest fungeert.

Om het kiemproces goed in de gaten te kunnen houden heb ik thuis in lage brede koelkastbakken gezaaid in de vensterbank. Ik heb de potgrond zo aangelengd met water, dat er net geen laagje water op lag. Na een week kwamen de zaailingen boven de grond. Ik had natuurlijk weer veel te dicht gezaaid waardoor het verspenen een priegelig werkje werd.

Na het verspenen heb ik de dottertjes op de tuin verder opgekweekt. Ik was al gewaarschuwd dat ik moest uitkijken voor slakken als ik ze in de tuin zou zetten, verder mogen de plantjes nooit droogvalen. Ik had nog wat plexiglas lichtkoepels, die heb ik omgekeerd en gevuld met potgrond en daar heb ik mijn plantjes in verspeend met de hoop dat de slakken niet over de scherpe rand konden komen. Verse potgrond doet de plantjes goed, ik merk dat ze dan harder gaan groeien, zet ze ook zo licht mogelijk. Schaduw zorgt ervoor dat de zaailingen langzamer groeien.

Tot slot

Nico en ik gaan door met het experimenteren met dotters. Nico kwam met het plan om mensen de dotterbloemen die hij heeft gekweekt te laten adopteren. Maar er worden steeds meer mensen enthousiast over de dotterbloemen. Meer drassige bermen, dotters langs buitensingels van volkstuinparken, als gidssoort voor natte ecologische oevers, er zijn ideeën genoeg!

(Foto: Machteld Klees)

